

ӘОК:338.22

Рахимова Бакыт Капжаппаровна

Экономика ғылымдарының кандидаты, Қазақ инновациялық гуманитарлық заң университеті, Семей қаласы

Карамбетова Жанар Ерболатовна

Экономика ғылымдарының кандидаты, Қазақ инновациялық гуманитарлық заң университеті, Семей қаласы

Аимқұлов Рахат Ашкенович

PhD доктор, Қазақ инновациялық гуманитарлық заң университеті, Семей қаласы

e-mail: rahataim@mail.ru

Сейіт Жаннұр Сеітқызы

Экономика ғылымдарының магистры, Қазақ инновациялық гуманитарлық заң университеті, Семей қаласы

e-mail: jan_nur_23@list.ru

**ДИВЕРСИФИКАЦИЯ ЭКОНОМИКАНЫҢ ТҰРАҚСЫЗДЫҒЫ ЖАҒДАЙЫНДА
ҚАРЖЫЛЫҚ ТӘУЕКЕЛДЕРДІ ТӨМЕНДЕТУ ӘДІСІ РЕТІНДЕ**

Мақалада қаржылық тәуекелдерді азайту, сыртқы ортаның тұрақсыздығы жағдайында оларды бейтараптандыру және төмендету үшін диверсификация тиімділігінің мәселелері қарастырылады.

Түйін сөздер: диверсификация, қаржылық тәуекелдер, сыртқы орта, тұрақсыздық.

В статье рассматриваются вопросы эффективности диверсификации для снижения финансовых рисков, методы их нейтрализации и минимизации в условиях нестабильности внешней среды.

Ключевые слова: диверсификация, финансовые риски, внешняя среда, нестабильность.

The article examines the effectiveness of diversification to reduce financial risks, methods to neutralize them and minimize the instability of the environment.

Keywords: diversification, financial risks, external environment, the instability.

Кез келген шаруашылық жүргізуші субъект қызмет және жұмыс істеу процесінде ішкі және сыртқы орта факторларының әсеріне ұшырайды. Нарықтық экономика жағдайындағы тұрақсыздыққа байланысты туындайтын (оның ішінде болжанатын) тәуекелдерді, ең алдымен, сыртқы ортаны басқаруды және барынша азайтуды әзірлеу қажет.

Ұйымның тәуекелдерін басқару әдістерінің қатарында оларды жоюдың ішкі тетіктері, яғни тәуекелдерден қорғау әдістері, сондай-ақ тәуекелдерді азайту әдістері басты орын алады. Қазіргі уақытта сыртқы ортаның тұрақсыздығы жағдайында қаржылық тәуекелдерді азайтудың ең тиімді әдістерінің бірі диверсификация (эртаптандыру) болып табылады [1, 5].

Ол өзара тікелей байланысты емес, салымның әр түрлі объектілері арасында капиталды орналастыру рәсімін білдіреді. Диверсификация-қаржылық тәуекел дәрежесін барынша азайтудың ең ұтымды және дәйекті тәсілдерінің бірі, сондай-ақ салыстырмалы түрде арзан және шығынсыз келеді. Диверсификациялық процестер ақша

активтерін әртүрлі қызмет түрлері арасында бөлу кезінде тәуекелдің бір бөлігінен жалтаруға мүмкіндік береді [4, 242].

Демек, диверсификация инвестициялық тәуекелдің таралуы болып табылады. Сонымен қатар, эртаптандыру қаржылық тәуекелдерді жоюды емес, ең алдымен оларды барынша азайтуға бағытталған. Бұл кәсіпорынның инвестициялық және кәсіпкерлік қызметіне сыртқы факторлардың (көбінесе капитал салу үшін белгілі бір объектілерді таңдаумен байланысты емес) әсеріне байланысты. Қазіргі уақытта қаржылық тәуекел-менеджмент практикасында қаржылық тәуекелдерді эртаптандырудың мынадай негізгі нысандарын қолданады:

1. Қаржылық қызмет түрлерін эртаптандыру;
2. Депозиттік қоржынды эртаптандыру;
3. Валюта портфелін эртаптандыру ("валюта қоржыны");
4. Несие портфелін эртаптандыру;
5. Бағалы қағаздар портфелін эртаптандыру;
6. Нақты инвестициялау рәсімдерін эртаптандыру. Мәселен, атап айтқанда,

қаржылық қызмет түрлерін әртараптандыру түрлі қаржылық операциялардан пайда алудың көп нұсқалы мүмкіндіктерін итерациялауды білдіреді.

Депозиттік қоржынды әртараптандыру уақытша бос капиталдың ірі сомаларын бірнеше банктерде сақтауға оқшаулауды көздейді. Ұйымның валюталық портфелін әртараптандыру сыртқы экономикалық операцияларды жүзеге асыру үшін валюталардың бірнеше түрін (валюталық тәуекелдерді әртараптандыру) таңдаумен жүзеге асырылады. Валюта портфелін әртараптандыру ұйым өнімін тұтынушылардың алуан түрлілігін білдіреді және оның кредиттік тәуекелін азайтуға бағытталған.

Бағалы қағаздар портфелін әртараптандыру кезінде портфельдің әртараптандырылған (жүйесіз) тәуекелінің деңгейі төмендейді, бұл ретте оның кірістілік дәрежесі азайтылмайды.

Нақты инвестициялау рәсімдерін әртараптандыру инвестициялау бағдарламасына мультивариативті салалық және өңірлік шоғырлануы бар инвестициялаудың әртүрлі жобаларын қамтиды, бұл жалпы инвестициялық тәуекелді азайтуға мүмкіндік береді [3, 79].

Осылайша, қаржы тәуекелдерінің төмендеуін әртараптандырудың барлық алуан түрлілігін байқауға болады, бұл кәсіпорынның жұмыс істеуі процесінде кәсіпорынды "тәуекелдік" жағдайлардың туындауынан барынша қауіпсіздендіруге мүмкіндік береді. Жоғарыда айтылғандай, әртараптандыру портфель ішіндегі инвестицияларды белгілі бір белгілер мен өлшемдер бойынша бір-бірінен ерекшеленетін әртүрлі әдістермен, тәсілдермен және нысандармен бөлуді білдіреді, сондықтан өз қаржысының қауіпсіздігін барынша арттыру үшін оның әр түрлі түрлерін қолдану қажет (1-сурет) [4, 95].

Сурет 1. Қаржылық тәуекелдер диверсификациясының әдістері

Демек, кәсіпорынның жұмыс істеу процесінде қаржылық тәуекелдердің барлық аспектілеріне көңіл бөлу және олардың уақтылы алдын алу және диверсификациялау қажет [2, 154]. Осылайша, тәуекелдерді әртараптандыру тетігі белгілі бір қаржы тәуекелдерінің теріс салдарларын барынша азайтуға ішінара әсер етеді. Сондықтан

сыртқы ортаның тұрақсыздығы жағдайында қаржылық тәуекелдерді төмендету әдісі ретінде әртараптандыруды қолдану негізгі құрал болып табылады, өйткені қаржы активтерін басқаруға инновациялық көзқарас кезінде ғана ең аз тәуекелдермен пайданы барынша арттыруға қол жеткізуге болады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ахмедов А.Э., Шаталов М.А. Диверсификация как форма интеграции в высшем профессиональном образовании // Территория науки. 2013. № 1. С. 5 – 8. 2.
2. Аакер Д. Стратегическое рыночное управление. 7-е изд. / пер. с англ. под ред. С.Г. Божук.- СПб.: Питер, 2007.- 497, 3. Хохлов Н.В.
3. Управление риском.- М.: Юнити-Дана, 2007.- 239, 4.
4. Чернова Г.В. Практика управления рисками на уровне предприятия.- СПб: Питер, 2007.- 176, 5.

Рахимова Бақыт Капжаппаровна

Лауазымы: экономика ғылымдарының кандидаты, «Бизнес және басқару» кафедрасының аға оқытушысы, Қазақ инновациялық гуманитарлық заң университеті

Пошталық мекен-жайы: 071400, Қазақстан Республикасы, Семей қаласы, Абая, 94

Карамбетова Жанар Ерболатовна

Лауазымы: экономика ғылымдарының кандидаты, «Бизнес және басқару» кафедрасының аға оқытушысы, Қазақ инновациялық гуманитарлық заң университеті

Пошталық мекен-жайы: 071400, Қазақстан Республикасы, Семей қаласы, Абая 94

Аимкулов Рахат Ашкенович

Лауазымы: Қазақ инновациялық гуманитарлық – заң университеті «Бизнес және басқару» кафедрасының аға оқытушысы, PhD докторы

Пошталық мекен-жайы: 071400, Қазақстан Республикасы, Семей қаласы, Абая, 94

Ұялы. тел: 87015824463

Сейіт Жаннұр Сеітқызы

Лауазымы: Экономика ғылымдарының магистры, Қазақ инновациялық гуманитарлық заң университеті, Семей қаласы

Пошталық мекен-жайы: 071400, Қазақстан Республикасы, Семей қаласы, Абая, 94

Ұялы. тел: 87085379851

Диверсификация экономиканың тұрақсыздығы жағдайында қаржылық тәуекелдерді төмендету әдісі ретінде

Рахимова Бақыт Капжаппаровна

Должность: кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры «Бизнес и управление» Казахского гуманитарно – юридического инновационного университета г. Семей, Казахстан

Почтовый адрес: 071400, Республика Казахстан, г. Семей, ул. Абая 94

Карамбетова Жанар Ерболатовна

Должность: кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры «Бизнес и управление» Казахского гуманитарно – юридического инновационного университета г. Семей, Казахстан

Почтовый адрес: 071400, Республика Казахстан, г. Семей, ул. Абая 94

Аимкулов Рахат Ашкенович

Должность: доктор PhD, старший преподаватель кафедры «Бизнес и управление» Казахского гуманитарно – юридического инновационного университета г. Семей, Казахстан

Почтовый адрес: 071400, Республика Казахстан, г. Семей, ул. Абая 94

сот. тел: 7015824463

Сейіт Жаннұр Сеітқызы

Должность: магистр экономических наук, старший преподаватель кафедры «Бизнес и управление» Казахского гуманитарно – юридического инновационного университета г. Семей, Казахстан

Почтовый адрес: 071400, Республика Казахстан, г. Семей, ул. Абая 94

сот. тел: 87085379851

Диверсификация как способ снижения финансовых рисков в условиях экономической нестабильности

Rakhimova Bakyt Kapzhapparovna

Position: PhD in Economics, Senior Lecturer, Department of Business and Management, Kazakh Humanitarian Law Innovation University

Mailing address: 071400, Republic of Kazakhstan, Semey city, Abaya, 94

Karambetova Zhanar Erbolatovna

Position: PhD in Economics, Senior Lecturer, Department of Business and Management, Kazakh Humanitarian Law Innovation University

Mailing address: 071400, Republic of Kazakhstan, Semey city, Abaya, 94

Aimkulov Rakhat Ashkenovich

Position: Doctor PhD, senior lecturer of the department "Business and Management" of the Kazakh Humanitarian Law Innovation University of Semey, Kazakhstan

Mailing address: 071400, Republic of Kazakhstan, Semey city, Abaya, 94

Mob.phone: 7015824463

Seyt Zhannyr Seiitkyzy

Position: Master of Economic Sciences, senior lecturer of the department "Business and Management" of the Kazakh Humanitarian Law Innovation University of Semey, Kazakhstan

Mailing address: 071400, Republic of Kazakhstan, Semey city, Abaya, 94

Mob.phone: 87085379851

Diversification as a way to reduce financial risks in conditions of economic instability